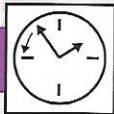

PIETER VAN NAALDWIJCK en PIETER JANSZ ALMANUS VAN COER

Veterinair verleden

Ook Nederland heeft in de 17e eeuw enige bijdragen geleverd aan de ontwikkeling van de diergeneeskunde. Uit het begin van deze eeuw stamt het werk van Pieter van Naaldwijck, terwijl dat van Pieter Jansz Almanus van Coer tegen het einde van de 17e eeuw verschijnt. De beide auteurs hadden een totaal verschillende achtergrond en hun boeken trof een wel zeer onderscheiden lot. Het geleerde, in het Latijn geschreven boek van Van Naaldwijck raakte in vergetelheid, terwijl het eenvoudige, in het Nederlands gestelde werkje van Van Coer over een periode van 134 jaar herdruk op herdruk beleefde.

Pieter van Naaldwijck

Pieter van Naaldwijck is in 1597 geboren in Nieuwenhoorn, waar zijn vader remonstrants predikant was. Na een studie filosofie en theologie van 1614 tot 1620 in Leiden heeft hij daarna in dezelfde stad nog medicijnen gestudeerd. Reeds tijdens deze studie is hij zich ook gaan verdiepen in de antieke werken over de *hippologie* en de *hippiatrie*.

Daar er in Zweden weinig artsen waren en er een sterke Nederlandse kolonie was in Göteborg, vestigde hij zich in deze stad. In 1624 werd hij hier benoemd tot stadsmedicus. In hetzelfde jaar nam hij ook zitting in de raad en werd hij al spoedig president van dit college. Daarnaast bleek hij ook commerciële talenten te bezitten. Van Naaldwijck stichtte in 1625 een fabriek voor bakstenen, een artikel waar toen een enorme behoefte aan was. Door naijver raakte hij echter in ongenade en dit was de reden dat hij in 1632 Göteborg met zijn gezin heeft verlaten. Het is niet bekend waarheen hij vertrokken is.

Ondanks zijn drukke werkzaamheden in deze Zweedse stad zag hij kans om zich verder te verdiepen in de hippologie en de hippiatrie. Dit resulteerde in een boek, getiteld '*Libri duo Philippicum, sive de equorum natura, electione, disciplina et curatione*' of in het Nederlands: 'De Paardenvriend of Over de natuur, het uitkiezen, het opvoeden, de africhting en de geneeskundige behandeling van paarden'. Het boek, dat in 1631 in Leiden bij Andries Clouck is verschenen (de drukker heeft abusievelijk 1531 vermeld!), geeft in fraaie taal veel informatie over het paard. Het is geen dorre opsomming van recepten, maar een aangenaam boek om te lezen. Aan de ene kant kon het boek, omdat het in het Latijn was geschreven, een internationale verspreiding krijgen, maar aan de andere kant was het om dezelfde reden niet of slecht toegankelijk voor het grote publiek. Wellicht is het daarom in de vergetelheid geraakt. Pas tegen het einde van de 18e eeuw, dus 150 jaar later, is het door Georg Ludwig Rumpelt (1729-1785), de eerste directeur van de veeartsenijsschool te Dresden, herontdekt. Rumpelt was diep onder de indruk en beschouwde het van grote betekenis voor de ontwikkeling van de veterinaire pathologie.

Ook Leclainche, die toch als zeer Frans bekend stond, prees 'Pietr van Maldwyk' als iemand, die wat kennis en ervaring betreft, boven zijn tijdgenoten uitstak'.

Reinhard Froehner (1869-1955) was van mening dat het boek zo belangrijk was, dat het aan de vergetelheid ontrukkt moest worden. Dit was voor hem de reden om het tweede deel te vertalen. Binnenkort is de vertaling in het Nederlands van het hele boek te verwachten van de hand van mevrouw A.C. Oosterhuis.

Van Naaldwijck beschouwde de paardengeneeskunde als een volwaardige wetenschap en niet als een variant op de humane geneeskunde, zoals men in de 17e eeuw gewoonlijk dacht. Opvallend ook is bijvoorbeeld dat hij het routinematig aderlaten, zoals dat algemeen in zwang was, sterk veroordeelde. Van Naaldwijck had moderne ideeën: hij hechtte veel waarde aan stalhygiëne en aan rust en verpleging voor zieke dieren. Hij wees ook op de gevaren van eenzijdige voeding met granen en verder beval hij regelmatige weidegang aan. Soms raadde hij aan om voedsel te onthouden. Voor ons vanzelfsprekend maar voor die tijd revolutionair!

Pieter Jansz Almanus van Coer

Pieter Jansz Almanus van Coer (of van Cour) is geboren in Keulen. Na als hoefsmid in dienst van verschillende legers te zijn rondgetrokken vestigde hij zich, toen de krijgshandelingen ten einde liepen, te 's-Gravenhage, waar hij op 1 november 1648 in het huwelijk trad. In 1652 en 1679 zou hij opnieuw trouwen, nadat de echtgenotes overleden waren. Ook in 's-Gravenhage oefende hij het beroep van hoefsmid uit. Vermeld wordt, dat hij van 1657-1659 en van 1666-1668 hoofdman was van het St. Eloijs-gilde (Eloijs of Eligius is de patroon van de smeden en de goudsmeden). Verder wordt in een akte van 16 juni 1682 nog vermeld dat hij meester was van de Maliebaan te 's-Gravenhage en in een akte van 25 juni 1682 lezen we dat hij een huis gekocht had gelegen op de hoek van het Maliestraatje bij de Maliebaan, bekend als 'Het Maliehuis'. Aangenomen mag worden, dat hij meester van de Maliebaan was. Op een maliebaan werd een soort golfspel beoefend in de open lucht met houten hamers of maliën. Van Coer moet omstreeks het jaar 1690 zijn overleden, want zijn derde echtgenote treedt in 1692 opnieuw in het huwelijk. Hij is vooral bekend geworden als auteur van het boek: *'Toevlugt ofte heylsamen Remedien voor alderhande Ziekten en Accidenten die de Paarden Souden overkomen. Mitsgaders een kleyn Tractaatje van Medicynen voor Koe-beesten.'* Hoewel Van Coer verschillende zonen had, volgde geen van hen de vader in zijn beroep op. Daarom, en ook omdat daartoe aandrang op hem was uitgeoefend, ging hij ertoe over -zoals hij in zijn voorrede zegt- om de geneeswijzen, die hij zolang had toegepast, publiek te maken. Het is een praktisch boekje, in het Nederlands geschreven en uitermate geschikt voor de gewone man. Dit blijkt ook wel uit het feit, dat er 12 edities zijn van verschenen, de laatste in 1822. In 77 hoofdstukjes worden de meest voorkomende kwalen van het paard behandeld en in 16 hoofdstukjes die van het rund, alles over 248 pagina's verdeeld. De eerste druk is in 1688 verschenen bij Levyn van Dijck te 's-Gravenhage.

Zoals uit een onderzoek van O.Katsuyama¹ blijkt, is het boek door een Duitse ruiter, Hans-Jurgen Keyser, omstreeks 1728 meegenomen naar Japan. Het is in de jaren 1728-1730 door de belangrijkste vertaler, Imamura Gen-emon, overgezet in het Japans. Als zodanig was het voor Japan de eerste bron van Westerse diergeneeskunde. Pas onlangs werd

op aanwijzingen van A. Mathijssen, de voormalige bibliothecaris van de Faculteit der Diergeneeskunde in Utrecht, door Katsuyama de bron gevonden van dit 'Japanse' boek.

Van Naaldwijck was een geleerde en past het best in de traditie van Ruffus², terwijl Van Coer als hoefsmid het beste in de traditie van Albrant³ past.

E.P.O.

Deze rubriek wordt verzorgd door leden van het Veterinair Historisch Genootschap.

1. Osamu Katsuyama. 'The result of an attempt to find the source of an old Japanese book on equine medicine'. *Argos*; 1993; 8: 253-7.

2. E.P.O. 'Voorgangers: dierenartsen uit vroeger tijd (4), Ruffus, T.v.D.: 1994; 119: 412-3.

3. E.P.O. 'Voorgangers: dierenartsen uit vroeger tijd (5), Albrant'. T.v.D. 1994; 119: 506-7.